

บทสรุปผู้บริหาร

การวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจสินค้าเกษตร เพื่อเป็นทางเลือกปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิต ในพื้นที่ไม่เหมาะสมตามแผนที่ Agri-Map จังหวัดภูเก็ต

การศึกษาการวิเคราะห์ด้านเศรษฐกิจสินค้าเกษตร เพื่อเป็นทางเลือกปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม ตามแผนที่ Agri-Map จังหวัดภูเก็ต เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนสินค้าสำคัญ TOP 4 ระดับจังหวัด ได้แก่ ยางพารา มะพร้าว น้ำหอม สับปะรด และกุ้งขาวแวนนาไม โดยเปรียบเทียบระหว่างการผลิตในพื้นที่เหมาะสม (S1,S2) และพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3,N) ควบคู่ไปกับการศึกษา Demand และ Supply ของสินค้า TOP 4 และสินค้าทางเลือกที่น่าสนใจ เพื่อเสนอแนะมาตรการในการปรับเปลี่ยนการผลิตยางพาราในพื้นที่ไม่เหมาะสมในระดับพื้นที่ มีผลการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้

การผลิตยางพารา พบว่า จังหวัดภูเก็ตมีพื้นที่ปลูกยางพาราตามชั้นความเหมาะสมรวมทั้งหมด 86,184 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่เหมาะสมประมาณร้อยละ 66 ต้นทุนการผลิตยางพาราในพื้นที่เหมาะสม เท่ากับ 7,440.66 บาทต่อไร่ ผลตอบแทนสุทธิที่เกษตรกรได้รับ เท่ากับ 3,503.29 บาทต่อไร่ ในขณะที่ต้นทุนการผลิตในพื้นที่ไม่เหมาะสม เท่ากับ 7,174.41 บาทต่อไร่ ผลตอบแทนสุทธิที่เกษตรกรได้รับ เท่ากับ 1,050.59 บาทต่อไร่ โดยผลตอบแทนสุทธิในพื้นที่เหมาะสมสูงกว่าพื้นที่ไม่เหมาะสมประมาณ 2 เท่า เนื่องจากในพื้นที่พื้นที่เหมาะสม ให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่สูงกว่า ประกอบกับในพื้นที่พื้นที่ไม่เหมาะสมส่วนใหญ่มีความลาดชันค่อนข้างมากและห่างไกลจากชุมชน ทำให้การดูแลจัดการสวนและเก็บเกี่ยวผลผลิตค่อนข้างยาก ส่งผลให้มีค่าจ้างแรงงานสูงกว่า ด้านความต้องการใช้ยางพาราภายในจังหวัดในปี 2560 มีความต้องการประมาณ 10,162 ตันเนื้อยางแห้ง โดยขยายตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากปี 2559 ประมาณร้อยละ 1.6 เนื่องจากภาครัฐส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ยางภายในประเทศมากขึ้น แต่ถ้าหากเทียบกับสถานการณ์ด้านการผลิตภายในจังหวัดที่ยังมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น ส่งผลให้จังหวัดภูเก็ตมีปริมาณวัตถุดิบยางพาราหรือผลผลิตส่วนเกินทั้งปีประมาณ 1,752 ตัน

การผลิตมะพร้าว น้ำหอม พบว่า จังหวัดภูเก็ตมีพื้นที่ปลูกมะพร้าวตามชั้นความเหมาะสมรวมทั้งหมด 8,040 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่เหมาะสมประมาณร้อยละ 86 ต้นทุนการผลิตมะพร้าว น้ำหอมในพื้นที่ทั่วไปของจังหวัดภูเก็ตเท่ากับ 5,521.92 บาทต่อไร่ มีผลผลิตเฉลี่ย 1,410 กก.ต่อไร่ มีผลตอบแทนสุทธิที่เกษตรกรได้รับ เท่ากับ 28,867.98 บาทต่อไร่ ปัจจุบันเกษตรกรผู้ปลูกมะพร้าวของจังหวัดภูเก็ต ได้เข้าร่วมโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ มีการผลิตร่วมกันเป็นกลุ่มและมีการเชื่อมโยงกับตลาดโดยตรง เพื่อแก้ปัญหาเรื่องสินค้าล้นตลาดและราคาตกต่ำ ซึ่งมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการในปี 2560 จำนวน 33 ราย พื้นที่ 210 ไร่ คาดว่าหากมะพร้าว น้ำหอมของสมาชิกแปลงใหญ่อยู่ในระยะเก็บเกี่ยวได้ทั้งหมด จะมีผลผลิตอย่างน้อย 296.10 ตันต่อปี คิดเป็นมูลค่าจากมะพร้าว น้ำหอมผลสดไม่ต่ำกว่า 72 ล้านบาทต่อปี ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในจังหวัด เนื่องจากจังหวัดภูเก็ตเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ และมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ในขณะที่พื้นที่ปลูกมีอยู่จำกัดและมีแนวโน้มลดลง ทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการจึงมีการนำเข้ามาจากต่างจังหวัดจำนวนมาก

การผลิตสับปะรด พบว่า จังหวัดภูเก็ตมีพื้นที่ปลูกสับปะรดตามชั้นความเหมาะสมรวมทั้งหมด 804 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่เหมาะสมประมาณร้อยละ 97 ต้นทุนการผลิตสับปะรดในพื้นที่ทั่วไปของจังหวัดภูเก็ตเท่ากับ 16,374.83 บาทต่อไร่ มีผลผลิตเฉลี่ย 3,216.47 กก.ต่อไร่ มีผลตอบแทนสุทธิที่เกษตรกรได้รับ เท่ากับ 16,851.31 บาทต่อไร่ ปัจจุบันพื้นที่ปลูกสับปะรดในจังหวัดภูเก็ตมีแนวโน้มลดลงอย่างมาก เนื่องจากเกษตรกร

มีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินไปทำกิจกรรมนอกภาคเกษตรโดยเฉพาะการสร้างที่พักอาศัย เพื่อรองรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี ดังนั้นปัญหาการผลิตหลักคือพื้นที่ปลูกค่อนข้างจำกัดไม่สามารถขยายพื้นที่ปลูกได้มากนัก ปัจจุบันเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดภูเก็ตมีการรวมกลุ่มแปลงใหญ่ สามารถควบคุมปริมาณผลผลิตสับปะรดภูเก็ตได้ โดยการร่วมกันวางแผนการผลิตให้ออกสู่ตลาดมากในช่วงเทศกาลสำคัญและฤดูท่องเที่ยว ซึ่งจะมีความต้องการและราคาสูงขึ้น และยังมีสับปะรดจากนอกจังหวัดในพื้นที่ใกล้เคียงเช่น พังงา กระบี่ นำมาขายในจังหวัดภูเก็ตด้วยอีกจำนวนหนึ่ง เนื่องจากผลผลิตภายในจังหวัดยังไม่เพียงพอกับความต้องการ ซึ่งการไหลเข้าของสับปะรดที่ปลูกในพื้นที่นอกจังหวัดทำให้ยากต่อการตรวจสอบสับปะรดภูเก็ตแท้ (GI)

การผลิตกุ้งขาวแวนนาไม พบว่า จังหวัดภูเก็ตมีพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งทะเลตามชั้นความเหมาะสมรวมทั้งหมดประมาณ 6,880 ไร่ ซึ่งอยู่ในพื้นที่เหมาะสมปานกลาง (S2) การเพาะเลี้ยงกุ้งในจังหวัดภูเก็ตส่วนใหญ่เป็นระบบการเลี้ยงแบบพัฒนาแล้ว โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะรับจ้างเลี้ยงให้นายทุนหรือให้เช่าพื้นที่เลี้ยง ซึ่งในปัจจุบันการเพาะเลี้ยงกุ้งเริ่มลดลงเนื่องจากผลกระทบจากสถานการณ์ EMS เมื่อหลายปีก่อน เกษตรกรปรับตัวไปทำการเพาะและอนุบาลลูกกุ้งทะเลแทน ซึ่งให้ผลตอบแทนเร็วและคุ้มค่ากว่า และบางส่วนยังเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินไปทำกิจกรรมนอกภาคเกษตรโดยเฉพาะการสร้างที่พักอาศัย เพื่อรองรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี ดังนั้นต้นทุนการผลิตกุ้งขาวแวนนาไมจึงพิจารณาจากค่าเฉลี่ยระดับประเทศในพื้นที่ทั่วไป ซึ่งเท่ากับ 206,963 บาทต่อไร่ มีผลผลิตเฉลี่ย 1,763 กก.ต่อไร่ และมีผลตอบแทนสุทธิที่เกษตรกรได้รับเท่ากับ 156,215 บาทต่อไร่

เนื่องจากสภาพการของจังหวัดภูเก็ตมีผลผลิตส่วนเกิน รวมถึงยังมีการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมซึ่งให้ผลตอบแทนต่ำ จึงควรมีการปรับเปลี่ยนการผลิตไปปลูกพืชอื่นที่มีความเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยพิจารณาสินค้าทดแทนที่มีโอกาสทางการตลาด มีแนวโน้มความต้องการมากและสามารถขยายตัวทางการตลาดได้ดี ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าสินค้าเดิม รวมถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และความพร้อมของเกษตรกรในด้านต่างๆ ดังนี้

แนวทางการบริหารจัดการทางเลือกสำหรับการปรับเปลี่ยนทดแทนยางพาราในพื้นที่ไม่เหมาะสม กรณีทดแทนยางพาราด้วยไม้ผล (ทุเรียน เงาะ มังคุด) พบว่า การผลิตทุเรียนมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 24,949.04 บาทต่อไร่ ให้ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 49,326.03 บาทต่อไร่ การผลิตเงาะมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 14,608.42 บาทต่อไร่ ให้ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 18,043.34 บาทต่อไร่ และการผลิตมังคุดมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 10,227.22 บาทต่อไร่ โดยให้ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 7,083.57 บาทต่อไร่ จะเห็นได้ว่าไม้ผลทั้ง 3 ชนิด ให้ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยสูงกว่ายางพาราทั้งสิ้น **และกรณีทดแทนยางพาราด้วยปาล์มน้ำมันและมะพร้าว** พบว่า การผลิตปาล์มน้ำมัน มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 7,128.58 บาทต่อไร่ ให้ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 9,288.06 บาทต่อไร่ การผลิตมะพร้าวผลแก่ มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 7,278.91 บาทต่อไร่ ให้ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 5,296.70 บาทต่อไร่ ส่วนการผลิตมะพร้าวอ่อนหรือมะพร้าวน้ำหอมจะมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 5,521.92 บาทต่อไร่ ให้ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 28,867.98 บาทต่อไร่ จะเห็นได้ว่าทั้งปาล์มน้ำมันและมะพร้าว ให้ผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ยสูงกว่ายางพาราทั้งสิ้น

แนวทางการบริหารจัดการทางเลือกกิจกรรมเสริมการเพาะปลูกยางพาราในพื้นที่ไม่เหมาะสม ภายใต้สถานการณ์ยางพาราราคาตกต่ำ เกษตรกรควรหันมาพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น ลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยหันมาปลูกพืชแซม พืชร่วม หรืออาชีพเสริมรายได้ในสวนยาง เช่น การเลี้ยงแพะ การปลูกผักเห็ด การเพาะเห็ด และพืชสมุนไพร เป็นต้น พร้อมทั้งน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ

ทั้งนี้ แนวทางการบริหารจัดการทางเลือกเพื่อการปฏิบัติในระดับพื้นที่ ต้องพิจารณาความสอดคล้องในบริบทที่ครอบคลุมมิติด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และให้ความสำคัญกับการบริหารพืชทางเลือก (Commodity) การบริหารจัดการตามศักยภาพพื้นที่ (Area Approach) ควบคู่กันไป โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ ดังนี้

1) ควรสร้างความเข้าใจและสื่อสารให้เกษตรกรเข้าใจความหมายของพื้นที่เหมาะสม และพื้นที่ไม่เหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้าใจและตระหนักรู้ เกิดการเตรียมความพร้อมในการปรับตัวดำเนินกิจกรรมการผลิตในรูปแบบที่เหมาะสม

2) สินค้าที่ปรับเปลี่ยนเพื่อปลูกทดแทนสินค้าเดิมต้องมีความเป็นไปได้ทางการตลาด ทั้งที่มีอยู่จริง และการสร้างอุปสงค์ให้เกิด ซึ่งต้องมีระบบการบริหารจัดการควบคุมที่ดีเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาสินค้าเกษตรในพื้นที่ล้นตลาด และควรมองหาสินค้าที่มีความน่าสนใจเชิงอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

3) การพัฒนาการเกษตรต้องเน้นให้ความสำคัญด้านสังคม รวมทั้งขีดความสามารถในการปรับตัว ทั้งนี้ ควรขับเคลื่อนโดยอาศัยกระบวนการประชารัฐ โดยคำนึงถึงความต้องการของเกษตรกรเป็นหลัก

4) เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ปี 2562 ที่ดำเนินการต่อเนื่องด้านการยกระดับมาตรฐานการเกษตรสู่ความยั่งยืน หน่วยงานในพื้นที่ควรรณรงค์และสร้างความตระหนักให้เกษตรกรเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิต โดยหันมาใส่ใจการผลิตอย่างจริงจัง สนับสนุนให้เกิดการผลิตสินค้าพรีเมียม (Premium) รวมทั้งการเพิ่มมูลค่า เพื่อยกระดับมาตรฐานนำมาซึ่งราคาที่สูงขึ้น

5) ควรมีการบูรณาการหน่วยงานในระดับพื้นที่และจังหวัด ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม ที่เชื่อมต่อกัน โดยมองที่ปัญหาและเป้าหมายเดียวกัน ในการสร้างความร่วมมือกันทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน สถาบันการศึกษา

6) เนื่องจากการปลูกพืชของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดภูเก็ตเป็นเสมือนวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา การปรับเปลี่ยนการผลิตจึงจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจกับเกษตรกรในพื้นที่ และต้องมีการศึกษาอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจ รวมถึงควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปสนับสนุนเกษตรกร ให้เกิดการปรับเปลี่ยนการผลิตในระยะเริ่มต้น

7) ควรสนับสนุนเกษตรกรในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนการผลิต หรือเกษตรกรต้นแบบ ให้เกิดการขยายผลและต่อยอดไปยังเกษตรกรราย เช่น เกษตรกรที่มีการปลูกสละเป็นพืชร่วมในสวนยางพารา เนื่องจากสละเป็นพืชที่ไม่ต้องดูแลรักษามากและให้ผลตอบแทนดี ประกอบกับทางภาคใต้ยังมีการปลูกน้อย

8) ควรสนับสนุนให้เกิดความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนา วิจัยนวัตกรรมการผลิต การแปรรูป และการตลาด